

הלכות שבת פרק כא

פרק כא

שבות מחורש ועד לש (מקביל לפרק ח')

א.

נאמר בתורה "תשבות" (שמות כ"ג:יב), אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן.

ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות,

- מהן דברים אסרום מפני שהן דומים למלאכות.
- ומהן דברים אסרום גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה.

ואלו הן:

[א] חורש מדרבנן

יבוא להשוות הגומות

ב.

כל המשוה גומות הרי זה חייב משום חורש.

א. להתפנות בשדה ניר

לפיכך אסור להיפנות בשדה הנירה בשבת, שמא ישוה הגומות.

ב.

לפנות אוצר שלם

המפנה את האוצר בשבת מפני שהוא צריך לו לדבר מצוה, כגון שיכניס בו אורחים או יקבע בו מדרש - לא יגמור את כל האוצר, שמא יבוא להשוות הגומות.

ג.

קינח טיט

טיט שעל גבי רגלו - מקנחו בכותל או בקורה, אבל לא בקרקע, שמא יבוא להשוות הגומות.

ד.

לרוק בקרקע

לא ירוק בקרקע וישוף ברגלו, שמא ישוה גומות.
ומותר לדרוס הרוק שעל גבי הקרקע והולך לפי תומו:

ה.

ג.

לשחק באגוזים

נשים המשחקות באגוזים ושקדים וכיוצא בהן - אסורות לשחק בהן בשבת, שמא יבואו להשוות הגומות.

ו.

לכבד הקרקע

ואסור לכבד את הקרקע, שמא ישוה גומות, אלא אם כן היה רצוף באבנים.
ומותר לזלף מים על גבי קרקע, ואינו חושש שמא ישוה גומות, שהרי אינו מתכוון לכך.

אין סכין את הקרקע, ואפילו היה רצוף באבנים, ואין נופחין אותו, ואין מדיחין אותו, אפילו ביום טוב, קל וחומר בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא להשוות הגומות בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו רצוף:

חצר שנתקלקלה במי גשמים - מביא תבן ומרדה בה.
וכשהוא מרדה - לא ירדה לא בסל ולא בקופה, אלא בשולי הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא להשוות גומות:

[ב] זורע מדרבנן

המשקה את הזרעים חייב משום זורע.

לשאוב מים מגלגל - יבוא לידי

לפיכך אסור לשאוב מים מן הבור בגלגל, גזירה שמא ימלא לגינתו ולחרבתו.

ומפני זה אם היה הבור של גלגל בחצר - מותר למלאת ממנו בגלגל:

[ג] קוצר מדרבנן

התולש חייב משום קוצר.

לפיכך אסור לרדות דבש מכוורתו בשבת, מפני שהוא כתולש.

השתמשות באילן - שיתלוש

אין עולין באילן בין לח בין יבש, ואין נתלין באילן, ואין נסמכין באילן, ולא יעלה מבעוד יום לישב שם כל היום כולו, ואין משתמשינ במחובר לקרקע כלל, גזירה שמא יתלוש:

ז.

אכילת פירות שנשרו - שיתלוש

פירות שנשרו בשבת - אסור לאכלן עד מוצאי שבת, גזירה שמא יתלוש.

להריח

הדס המחובר - מותר להריח בו, שאין הנייתו אלא להריח בו, והרי ריחו מצוי.

אבל אתרוג ותפוח וכל הראוי לאכילה - אסור להריח בו במחובר, גזירה שמא יקוץ אותו לאכלו:

ח.

אילן שהיו שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה טפחים - אסור לישב עליהן,

ואם אינן גבוהין שלשה - הרי הן כארץ.

היו באין מלמעלה משלשה לתוך שלשה - מותר להשתמש בהן.

היו גבוהין שלשה, אף על פי שצידן אחד שוה לארץ, או שיש חלל תחתיהן שלשה - אסור לישב עליהן:

ט.

אין רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה.
ואין נתלין בבהמה, ולא יעלה מבעוד יום לישב עליה בשבת, ואין נסמכין
לצידי בהמה.

וצידי צדדין מותרין.

אם עלה או בבהמה – היתר צער בעלי חיים

עלה באילן בשבת,

בשוגג - מותר לירד,

במזיד - אסור לירד.

ובבהמה, אפילו במזיד ירד, משום צער בעלי חיים.

לפרוק בהמה

וכן, פורקין המשוי מעל הבהמה בשבת משום צער בעלי חיים:

י.

כיצד, היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה - מכניס ראשו תחתיו ומסלקו
לצד אחד והוא נופל מאיליו.

היה בא מן הדרך בלילי שבת ובהמתו טעונה - כשיגיע לחצר החיצונה נוטל
את הכלים הניטלין בשבת, ושאינן ניטלין מתיר החבלים והשקים נופלים.
היו בשקים דברים המשתברים,

אם היו שקים קטנים - מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהן, והשקים
נופלים על הכרים, שהרי אם ירצה לשלוף הכר שולף, מפני שהשקים
קטנים וקלים, ונמצא שלא ביטל כלי.

היתה טעונה עשתות של זכויות - מתיר השקים והן נופלים, שאף על פי שיישברו אין בכך הפסד גדול, שהרי הכל להתכה עומד, ולהפסד מועט לא חששו.

היו השקים גדולים ומלאים כלי זכויות וכיוצא בהן - פורק בנחת. ומכל מקום לא יניחן שם על גבי בהמה, משום צער בעלי חיים:

[ד] מעמר מדרבנן

יא.

המדבק פירות עד שייעשו גוף אחד חייב משום מעמר.

ללקט פירות לתוך סל - שיעמר

לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצירו מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה כדרך שהוא עושה בחול, שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבוא לידי עימור.

לקבץ מלח - כמעמר

וכן, אין מקבצין את המלח וכיוצא בו, מפני שנראה כמעמר:

[ה] דש מדרבנן

יב.

מפרק חייב משום דש, והסוחט זיתים וענבים חייב משום מפרק.

סחיטות תותים - שיבוא

לפיכך אסור לסחוט תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטין אותן כזיתים וענבים, שמא יבוא לסחוט זיתים וענבים.

אבל שאר פירות, כגון פרישים ותפוחים ועוזרין - מותר לסחטן בשבת,
מפני שאינן בני סחיטה:

יג.

סחיטת כבשים ושלקות

כבשים ושלקות שסחטן,

אם לרכך גופן - מותר,

ואם להוציא מימיהן - אסור.

ריסוק שלג

ואין מרסקין את השלג שיזובו מימיו, אבל מרסק הוא לתוך הכוס או לתוך
הקערה.

שום בוסר מלילות מרוסקין

השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום,

אם מחוסרין דיכה - אסור לו לגמור דיכתן בשבת,

ואם מחוסרין שחיקה ביד - מותר לו לגמור שחיקתן בשבת.

לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור בתוך הקדירה בשבת אחר
שמורידין אותה מעל האש:

יד.

המולל מלילות - מולל בשינוי, כדי שלא ייראה כדש.

יניקה בכיו

היונק בפיו - פטור.

ואם היה גונח - מותר לו לינק בפיו, מפני שהוא מפרק כלאחר יד, ומשום
צערו לא גזרו, ואף על פי שאין שם סכנה:

טו.

פירות שזבו מהן משקין בשבת.

אם זיתים וענבים הן - אסור לשתות אותן המשקין עד מוצאי שבת,
גזירה שמא יתכוון ויסחוט אותן בשבת.

ואם תותים ורימונים הם

אם הכניסן לאכילה - משקין שזבו מהן מותרין.

ואם הכניסן לדורכן - משקין שזבו מהן אסורין עד מוצאי שבת:

טז.

זיתים וענבים שריסקן מערב שבת, ויצאו מהן משקין מעצמן - מותרין.
וכן חלות דבש שריסקן מערב שבת - משקין היוצאין מהן בשבת מותרין,
שאין כאן מקום לגזירה, שכבר ריסקן מבערב:

[ו, ז] זורה בורר מדרבנן

יז.

זורה ובורר מאבות מלאכות הן,

לנפח בכלי שמא ינפה

לפיכך אף על פי שמותר למלול מלילות בראשי אצבעותיו, כשהוא מנפח
מנפח בידו אחת בכל כוחו, אבל לא בקנון ולא בתמחוי, גזירה שמא ינפה
בנפה ובכברה שהוא חייב.

לסנן דרך חול שמא ישמר

והמשמר שמרים תולדת בורר או מרקד הוא, לפיכך אף על פי שמותר לסנן יין צלול או מים צלולין בסודרין או בקפיפה מצרית - לא יעשה גומא בסודר, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לשמר במשמרת.

לא יתלה משמרת שישמר

וכן, אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול, שמא יבוא לשמר.

לחבץ שומשין ואגוזין

וכן, המחבץ תולדת בורר הוא, לפיכך אף על פי שנותנין שומשמיין ואגוזין לדבש, לא יחבץ בידו:

[ח] טוחן מדרבנן

ית.

המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן וחייב,

מרסק

לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבהמה, בין דקה בין גסה, מפני שנראה כטוחן.

אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה, ואת הנבילה לפני הכלבים, שאין טחינה בפירות.

ומתירין אלומות של עמיר לפני הבהמה, ומפספס בידו אלומות קטנות, אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהן:

יט.

חבילי סיאה ואזוב וקורנית וכיוצא בהן שהכניסן למאכל בהמה - מסתפק מהן וקוטם ואוכל בראשי אצבעותיו, אבל לא בידו הרבה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לדוק:

כ.

הצריך לדוק פלפלין וכיוצא בהן ליתן לתוך המאכל בשבת - הרי זה כותש ביד הסכין ובקערה. אבל במכתשת חייב, מפני שהוא טוחן.

להתרפאות שישחק סמנים

לפיכך אסור לבריא להתרפאות בשבת, גזירה שמא ישחק סממנין:

כא.

דברים שאינם מאכל בריאים

כיצד? לא יאכל דברים שאינן מאכל בריאים, כגון איזוביון ופואה, ולא דברים המשלשלים, כגון לענה וכיוצא בה, וכן לא ישתה דברים שאין דרך הבריאים לשתותן, כגון מים שבישלו בו סממנין ועשבים:

כב.

דברים שדרך בריאים לאכול

אוכל אדם אכלים ומשקין שדרך הבריאים לאכלן ולשתותן, כגון הכסבר והכשות והאזוב. אף על פי שהן מרפאין ואכלן כדי להתרפות בהן - מותר, הואיל והן מאכל בריאים.

שתה חלתית מקודם השבת, והרי הוא שותה והולך - מותר לשתותו בשבת
במקומות שנהגו הבריאים לשתות החלתית.

ושותין זיתוס המצרי בכל מקום:

כג.

דברים שדרך בריאים לסוך

וכן, שמנין שדרך הבריאים לסוך בהן - מותר לסוך בהן בשבת, ואף על פי
שנתכוון לרפואה,

ושאין הבריאים סכין בהן אסורין.

החושש במתניו - לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן, ולא שמן ורד,
אלא במקום שהבריאים סכין אותו.

ומותר לסוך שמן ומלח בכל מקום.

ניגפה ידו או רגלו - צומתה ביין, ואינו צומתה בחומץ.

ואם היה ענוג - אף ביין אסור:

כד.

לבלוע חומץ

החושש בשיניו - לא יגמע בהן את החומץ ויפלוט, אבל מגמע הוא ובולע.

החושש בגרונו - לא יערערנו בשמן, אבל בולע הוא שמן הרבה, ואם נתרפא
נתרפא.

אין לועסין את המצטכי, ואין שפין את השיניים בסם בשבת בזמן שמתכוון
לרפואה.

ואם נתכוון לריח הפה - מותר:

כה.

לא ישעיר

אין נותנין יין לתוך העין, אבל נותן הוא על גב העין.

ורוק תפל, אפילו על גב העין אסור.

קילור ששרה אותו מערב שבת - מעבירו על גב עינו בשבת ואינו חושש.
מי שלקה באצבעו - לא יכרוך עליה גמי כדי לרפאותה, ולא ידחקנה בידו
כדי להוציא ממנה דם:

כו.

אין נותנין חמין ושמין על גבי המכה, ולא על גבי מוך שעל המכה, ולא על
גבי מוך ליתנו על המכה, בשבת,
אבל נותן הוא חוץ למכה, ושותת ויורד למכה.
ונותנין מוך יבש על גבי המכה,
ואם היה עתיק אסור, מפני שהוא כרטיה:

כז.

רטיה שפירשה על גבי כלי - מחזירין אותה.
ואם פירשה על גבי קרקע - אסור להחזירה.
ומניחין רטיה על גבי המכה לכתחילה במקדש, שאין איסור שבות במקדש.
ובכל מקום מקנחין פי המכה, ואין מקנחין את הרטיה, שמא ימרח:

כח.

לסוך מעיים בבת אחת

סכין ומתמשיך בבני מעים בשבת, והוא שיסוך וימשמש בבת אחת, כדי שלא
יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

התעמלות

ואין מתעמלין בשבת.

אי זה הוא מתעמל? זה שדורסין על גופו בכוח עד שייגע ויזיע, או שיהלך עד שייגע ויזיע, שאסור לייגע את עצמו כדי שיזיע בשבת, מפני שהיא רפואה.

וכן אסור לעמוד בקרקע דימוסת שבארץ ישראל, מפני שמעמלת ומרפאה:

כט.

רחיצת רפואה

אין רוחצין במים שמשלשלין, ולא בטיט שטובעין בו, ולא במי המשרה הבאושין, ולא בים סדום, ולא במים הרעים שבים הגדול, מפני שכל אלו צער הן, וכתוב "וקראת לשבת עונג" (ישעיהו כ"ח:י"ג).

לפיכך אם לא נשתהה בהן אלא עלה מיד, אף על פי שיש לו חטטין בראשו - מותר:

ל.

אין מתגרדין במגרדת, ואם היו ידיו מלוכלכות בצואה או בטיט - גורד כדרכו ואינו חושש.

סכין ומפרכין לאדם לענגו, אבל לא לבהמה.

ואם היה לה צער - מותר להסיר צערה בסיכה ופירוך.

בהמה שאכלה כרשינין הרבה - מריצין אותה בחצר בשביל שתתרפא,

ואם אחזה דם - מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן, ואין חוששין שמא ישחוק לה סממנין:

לא.

אין מקיאין את האוכל בשבת.

במה דברים אמורים, בסם, שמא ישחוק סממנין, אבל להכניס ידו לתוך פיו להקיא מותר.

ואסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הראי שלו, שמא יבוא להשקותו סממנין המשלשלין.

ומותר לכפות כוס על הטבור בשבת כדי להעלותו.

וכן מותר לחנק וללפוף את הקטן, ולהעלות אזניים בין ביד בין בכלי, ולהעלות אונקלי, שכל אלו וכיוצא בהן אין עושין אותן בסממנין כדי לחוש לשחיקה, ויש לו צער מהן:

[ט] מרקד מדרבנן

כובר כמרקד

לב.

המרקד מאבות מלאכות, לפיכך אין כוברין את התבן בכברה, ולא יניח הכברה שיש בה תבן במקום גבוה בשביל שירד המוץ, מפני שהוא כמרקד. אבל נוטל התבן בכברה ומוליך לאבוס, אף על פי שירד המוץ בשעת הולכה, שהרי אינו מתכוון לכך:

[י] ליש מדרבנן

לג.

מגבל חייב משום לש.

לפיכך אין מגבלין קמח קלי הרבה, שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי. ומותר לגבל את הקלי מעט מעט.

אבל תבואה שלא הביאה שליש שקלו אותה, ואחר כך טחנו אותה טחינה גסה, שהרי היא כחול, והיא הנקראת שתית - מותר לגבל ממנה בחומץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת.

והוא שיהיה רך, אבל קשה אסור, מפני שנראה כלש.
וצריך לשנות. כיצד, נותן את השתית ואחר כך נותן את החומץ:

גיבול מורסן -שיגבל

לד.

המורסן, אף על פי שאינו ראוי לגיבול - אין גובלין אותו, שמא יבוא לגבל
העפר וכיוצא בו.

ונותנין מים על גבי המורסן ומוליך בו התרוד שתי וערב, אבל אינו ממרס
בידו, שלא ייראה כלש.

ואם לא נתערב - מנערו מכלי לכלי עד שיתערב, ויתן לפני התרנגלין או
לפני השוורים.

ומותר לערב המורסן על דרך זו בכלי אחד, ומחלק אותו בכלים הרבה ונותן
לפני כל בהמה ובהמה. ומערב בכלי אחד אפילו כור ואפילו כוריים:

האכלת בהמה חיה ועוף שיכתוב או ילוש

לה.

אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת כדרך שהוא מאכיל בחול, שמא יבוא
לידי כתישת קטניות או לידי לישת קמח וכיוצא בו.

כיצד? לא יאכיל הגמל בשבת מאכל שלשה ארבעה ימים, ולא ירביץ עגל
וכיוצא בו ויפתח פיו ויתן לתוכו כרשינין ומים בבת אחת, וכן לא יתן לתוך
פי יונים ותרנגלין למקום שאינן יכולין להחזיר.

אבל מאכיל הוא את הבהמה מעומד, ומשקה אותה מעומד, או נותן לתוך
פיה מים בפני עצמן וכרשינין בפני עצמן במקום שיכולין להחזיר, וכן מאכיל
העוף בידו במקום שיכול להחזיר.

ואין צריך לומר שיתן לפניו והן אוכלין:

במה דברים אמורים, במי שמזונותיו עליו, כגון בהמתו וחיתו ויוני הבית ואווזין ותרנגולין. אבל מי שאין מזונותיו עליו, כגון חזיר ויוני שובך ודבורים - לא יתן לפניהן לא מזון ולא מים.

מוקצה

ומותר לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים והיא אוכלת, אבל לא יעמיד אותה על גבי דבר שהוקצה.
ועומד בפניה כדי שתחזיר פניה לדבר המוקצה ותאכל ממנו. וכן ביום טוב: